

kako Perniola pripada onoj struji postmodernih mislioca koji su sumnjičavi prema svakom tzv. stabilnome nauku, svakoj dogmi i metafizici jer u njima njuše miris ideologije. Perniolina analiza katoličkoga osjećanja previše je uvjetovana postmodernom mišlju, proučavanjem egipatske religije (M. Perniola, »Enigmi. Il momento egizio nella cultura e nell'arte«) i utjecajem istočnjačkih religija. Knjiga bi bila još vrjednija da se Perniola upustio u istraživanje specifičnoga katoličkoga nauka i prakse, iz kojih onda proizlazi i specifično katoličko osjećanje »izvana«. U svakom slučaju knjiga je izazov za katoličke teologe i mislioce da se u »vremenu nesvojstvenosti i ne-bitnosti« ponovno počnu zanimati za bit i specifikum katolicizma.

Ivica Raguz

ALEX STOCK, *Poetische Dogmatik. Christologie. 1. Namen (1995); 2. Schrift und Gesicht (1996); 3. Leib und Leben (1998); 4. Figuren (2001), Ferdinard Schöningh, Paderborn – München – Wien – Zürich, str. 1437.*

U postmodernome vremenu govoriti o dogmama, dogmatici ili dogmatskome pristupu stvarnosti zvuči gotovo neukusno, u najmanju ruku smiješno. Ako se pri tom još pridoda izraz »poetski«, onda stvar zvuči još čudnije, i to ne samo za postmoderne, nego i za uši uobičajenog katoličkoga teologa. Upravo na takav jedan čudni pothvat odlučio se njemački teolog Alex Stock, profesor teološke didaktike na kölnskome sveučilištu.

»Poetska dogmatika« Alexa Stocka želi prije svega i dalje ostati »dogmatika«, odnosno želi se baviti onim temama koje su svojstvene dogmatici: utjelovljenje, trojedini Bog, Crkva, sakramenti itd. Ali, Stock se ograđuje već glede samoga sadržaja: ne kani predstaviti sav sadržaj dogmatike, nego se ograničava samo na kristologiju. Stoga podnaslovi svih četiriju svezaka poetske dogmatike glase »kristologija«. Razlog tom ograničenju za njemačkoga teologa jest liturgija i sve ono što je srodno liturgiji; pobožnost, umjetnost, literatura. U svim tim područjima očito prevladavaju kristološke teme, osoba Isusa Krista. To bi na neki način moglo biti prvo, kristološko ograničenje poetske dogmatike s obzirom na sadržaj klasične dogmatike.

Drugo se ograničenje odnosi na izvore. Poetska dogmatika ne želi proučavati kristološke dogme, njihovo biblijsko utemeljenje, povijesno-teološki razvoj, sabore, analize pojedinih dogmi i njihovo tumačenje. Pisac poetske

dogmatike više puta ističe da ne želi ni u kojem slučaju ukinuti takvu vrstu dogmatike. Ali, izvor njegove dogmatike jest prvenstveno liturgija i sve ono što je proizašlo iz liturgije (kršćanska kultura: pobožnost i umjetnost). Drugim riječima, Stock izabire dogmatske teme na temelju same liturgije i liturgijske kulturne baštine, tj. nakana mu je razviti dogmatiku iz liturgike. Na taj način on ne kani predočiti »noseću arhitekturu zgrade vjere, nego njezino kulturološko unutarnje uređenje« (III, str. 10). Takav pristup dogmatici, »njezinom unutarnjem uređenju«, omogućuje njemačkom teologu vrednovanje ne samo liturgije, nego i cjelokupne kulturne liturgijsko-teološke baštine kršćanstva: sva djela kršćanske umjetnosti i pobožnosti nisu produkt obične ljudske mašte, nego su, prema Stocku, proizašla iz pravoga kršćanskoga osjećaja, te predstavljaju smislenost i oblikovnu snagu kršćanstva u njegovu osjetilnom obličju (I, str. 8). Zato sva ta djela, prema Stocku, s pravom mogu i trebaju biti »loca theologica« dogmatske teologije. Pritom on ne zaboravlja naglasiti da poetska dogmatika ne želi služiti liturgiji samo kao neka vrsta »liturgijske estetike«, nego se ona odnosi i na stvarnost izvan liturgije (III, str. 14-15). Dakle, sadržaj poetske dogmatike jest kristologija u svom «unutarnjem uređenju»: liturgiji, pobožnosti i umjetnosti (kršćanskoj kulturi).

Riječ »poetsko« u dogmatici odnosi se na metodu ili formalni objekt poetske dogmatike. Stock ističe da poetsko ovdje ne označava nekakav postmoderni svojevoljni pristup dogmatskim sadržajima vjere. Poetsko ovdje za našega autora izražava izvorno značenje grč. riječi »poiesis«. Poetsko bi, prema tom Stockovom tumačenju riječi »poiesis«, označavalo pokretačku i stvaralačku snagu tumačenja onoga staroga, pri čemu nastaje nešto novo. Za poetsko on koristi i riječ komentar: dogmatika želi komentirati određene sadržaje, pri čemu se s dogmatskim materijalom slobodno raspolaže. Poetsko tako ovdje ima značenje slobodnoga stvaralaštva, analogno poetskom umjetničkom stvaralaštvu: u središtu nije strogo logičko razmišljanje, nego slobodan, poetski pristup dogmatici. Dakako, Stock ističe da to slobodno stvaralaštvo i ophođenje s dogmatskim sadržajima ne želi biti konfuzno, nego pretpostavlja određenu ideju (I, str. 8-9). Ideja je ovdje opet shvaćena poetski, kao određeni sklop raznih konstelacija i pristupa određenome objektu. Ta ideja nikada ne iscrpljuje dogmatski materijal, nego ga samo osvjetljuje različitim pristupima, pri čemu nastaje »Gestalt« te se nameće »evidencija« određene ideje. Na taj način poetska dogmatika svojom metodom ne želi logički prisiljavati, nego estetski, svojom estetskom idejom, »Gestaltom« i evidencijom prikazati nutarnju ljepotu dogmatskoga sadržaja vjere. Naravno, Stock ističe da poetska teologija nema samo ulogu pohvale spram kršćanske dogmatkse tradicije, nego i kritičku ulogu prema svemu onome što zakriljuje pogled prema ljepoti dogmatskoga sadržaja.

Poetski »Gestalt« svoje dogmatike Stock razvija u četiri dijela. Osnovna estetska ideja poetske dogmatike jest ideja carte »d'identité«, osobne iskaznice. Osobna iskaznica obično daje osnovna svojstva određene osobe. Prvo što je bitno

za osobnu iskaznicu jesu imena. Zato Stock prvi dio svoje dogmatike posvećuje »Imenima«, značenju imena uopće i imena Kristova. Drugi svezak stavlja u središte »Pismo i lice«, jer su to također bitne karakteristike Isusove osobe. Zadivljujuće je kako Stock nenametljivo uspijeva protumačiti tako bogati materijal o pismu i licu Kristovu u kršćanskoj kulturnoj baštini. Treći svezak je opet posvećen »Tijelu i životu«. Nakana je predstaviti misterije ili otajstva Isusova života (navještaj, rođenje, patnja, uskrsnuće, uzašašće, tijelovo, srce Isusovo, preobraženje), naravno opet crpeći ono najljepše iz kršćanske tradicije, koja govori o tim Kristovim misterijima. U zadnjem, četvrtom dijelu poetske dogmatike Stock se bavi »figurama«, tj. raznim službama ili funkcijama koje je kršćanska duhovnost i teologija pripisivala Kristu: učitelj, otkupitelj, pastir, sudac, kralj, janje i križ. Njemački teolog namjerno koristi riječ »figura« za te različite Kristove službe, kako bi naznačio mnogostrukost značenja tih raznih službi. Te su Kristove službe do kraja nepojmljive i neshvatljive, poput umjetničkih djela. Za njih je zato najprikladniji poetski ili figurativni pristup.

Stockova poetska dogmatika predstavlja u svakom slučaju veliku novost i svježinu unutar sistematske teologije. U posljednjih nekoliko desetljeća svjedoci smo nepreglednih publikacija unutar sistematske teologije koje ne donosi niti što novoga, niti što izazovnog. Uglavnom su to sinteze, manuali, pregledi o dogmama, povijesti teologije te o pojedinim teolozima ili misliocima. Stockova dogmatika zasigurno ne pripada toj skupini teoloških djela. Njemački se teolog odvažio, na svoj specifično poetski način, uhvatiti u koštac s dogmatskim sadržajem vjere. U tom smislu u njegovoj dogmatici ne nailazimo na već uobičajenu sintezu ili pregled dogmatike, nego on nam zaista nudi novo tumačenje starih sadržaja vjere. Posebna zasluga mu pripada što je maestralno ukazao na veliko bogatstvo kršćanske (katoličke) kulturne baštine, koja bi s pravom trebala biti »locus teologicus« dogmatske teologije i cjelokupne kršćanske duhovnosti. Zato je poetska dogmatika ne samo vrlo zanimljivo djelo za dogmatičare, sistematičare, liturgičare, nego i za kršćansku duhovnost, pobožnost, navještaj vjere (posebno za propovijedi i kateheze). U vrlo laganom i nenametljivom stilu Stock pokazuje ljepotu sadržaja vjere u liturgiji i u kršćanskoj kulturnoj baštini.

Moglo bi se, dakako, poetskoj dogmatici predbaciti da je, unatoč svim razgraničenjima od postmoderne, ipak dijete postmodernoga vremena. To se posebno može vidjeti u gotovo potpunom zaobilaženju pitanja o racionalnom utemeljenju mogućnosti Božje objave, o problematici božanstva Isusa Krista, njegova uskrsnuća itd. Zato njegova estetsko-poetska dogmatica daje naslutiti određeno nepovjerenje prema razumu kao prikladnom mediju današnjega govora o Isusu Kristu. Stock se radije odlučio za poetsko slobodno stvaralaštvo koje se napaja sadržajem vjere i koje pretpostavlja *već postojeću vjeru* u Isusa Krista. Zato bi njegovu dogmatiku mogli radije označiti kao mistagoško dogmatsko djelo, što on i sam daje naslutiti (III, str. 12-13). To bi otprilike mogle biti kritike

upućene poetskoj dogmatici. Ali, budući da se Stock svjesno distancirao od dosadašnje metode u dogmatskoj teologiji, ističući da je ne želi ukinuti, te kritike u osnovi ne pogađaju nakanu cjelokupne poetske dogmatike. Ono što je Stock svakako mogao produbiti jest opširnije tumačenje njegove poetske metode. Ta se tumačenja uglavnom svode na uvode u njegova četiri sveska. Time bi to zanimljivo djelo, koje je za preporučiti svakom teologu, kateheti, propovjedniku i vjerniku, dobilo još snažnije metodološko utemeljenje i opravdanje unutar klasične dogmatske teologije.

Ivica Raguž